

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 18 • 1968 • SIDE 369–374

Heraldisk litteratur siden sidst

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Heraldisk litteratur siden sidst

Hessen

Klemens Stadler: *Deutsche Wappen. Bundesrepublik Deutschland*. Band 3: *Die Gemeindewappen des Landes Hessen*; 96 sider, Angelsachsen-Verlag, Bremen, 1967; pris: ca. 10 DM. — Tidligere bind i serien er omtalt i nr. 16 p. 288 og nr. 14 p. 176.

Hessen er knap halvt så stort som Danmark, har godt 5 mill. indbyggere og ca. 900 kommunale våbener. Af disse er ca. 330 gengivet i denne bog, i farvetegninger af Max Reinhart, med en ledsagende fyldig tekst om hvert enkelt våbens oprindelse og historie af Klemens Stadler.

Til indledning gennemgår Stadler Hessens dynastiske og offentlige heraldik, herunder brugen af »landsbymærker«, *Orts-gemerke*, som synes at have været udbredt. Landsherrens våben, den hessiske, eller thüringske, hvid-og-rødstribede løve i blå felt, kendes fra o. 1200. Fra 1234 findes et begravelseskjold med våbenet på, stadig at se ved Konrad af Thüringens grav i Marburg, et af de yderst få faktiske våbenskjolde fra middelalderen som er bevaret til vor tid. Den fængslende og sunde besked Stadler efter sin vane giver, skuffer kun på ét punkt: han siger intet om, *hvorfor* løven er sribet. Man véd det ikke, men det kunne han godt have skrevet.

I øvrigt er disse hessiske kommunevåbener en ret ensformig samling. En meget stor del af dem er gengangere af våbenerne for de fyrstelige, højgejstlige og adelige herrer, som de pågældende kommuner fordom hørte under. I det opdelte og atter, indtil det fantastiske, opdelte Tysklandskort var dette sikkert en praktisk forholdsregel, men det har ikke fremmet en afvekslende nutidig heraldik. Ærkebispens af Mainz' hjul, ærkebispens af Triers røde kors og fyrstabbeden af Fuldas sorte, greverne af Waldecks 8-oddede stjerne, greverne af Nassaus løve + »billetter«, greverne af Hanaus tre sparrer, og selve landsdynastiets sribede løve optræder atter og atter, sidstnævnte eksempelvis 24 gange. Lyspunkter er greverne

af Ziegenhains ørn-med-gedehoved (om end 4 gange), i ét tilfælde varieret til hane-med-gedehoved, og enkelte våbenmærker af almue-oprindelse: en spade, en kringle, et løg, et kálhoved.

Læseren får i overvældende grad bekræftet, hvilken rolle *misforståelser* har spillet for heraldiske figurers oprindelse. Det simpelt hen vrimler med stjerner som er blevet til liljer, blomster som er blevet til trekløvere, søblade som er blevet til hjerter, griffe som er blevet til okser, skæppemål som er blevet til rigssæbler, og omvendt rigssæbler som er blevet til sporer, kringler som er blevet til briller (glasögon), sol-og-halvmåne som er blevet til hjul, og bomærker som er blevet til hvad som helst: patriarkors, svaler, gåsefødder. Forfatteren bliver ganske oplivet, når en misforståelse hæver sig over det banale: *Ein origineller Irrtum kommt in dem Siegel um 1800 vor ...*

Til denne sidste kategori må sikkert henregnes en *skovskade* (nøtteskrike, nøtskrika) i byen Haigers våben, fastsat 1908, der i 1400-tallet begyndte sit liv som en halv løve. S. T. A.

Borge

fra Nidaros til Ninive

Hallvard Trætteberg: *Borg i segl, mynt og våpen*, 254 sider med over 700 illustrationer + 1 farveplanche, 24 × 32 cm; *with an English summary*; Universitetsforlaget, Oslo 1967; indb. i hellærred Nkr. 78.

I 1966 fejrede Sarpsborg, grundlagt 1016 af Olav den Hellige, sit 950 års jubilæum. I den anledning ønskede bystyret, dels at byens våben skulle revideres og nyttegnes, dels at dets historie skulle skrives. Begge opgaver blev overdraget til førstearkivar Hallvard Trætteberg. Den nye udgave af våbenet forelå i december 1965, se Heraldisk Tidsskrift nr. 15, side 222, 1967. Våbenets historie indgår i værket »Borg i segl, mynt og våpen«, formodentlig den

største monografi om et heraldisk emne i Norden, ja sikkert en af de største i hele verden.

Man bebrejder somme tider heraldikere, at de dyrker deres studium for snævert og isolerer det i forhold til tangerende videnskaber. Den bebrejdelse kan ikke rettes mod Trætteberg! For at kunne danne sig en mening om Sarpborgs borgvåben ser han først nærmere på andre norske stadssegel med en borg i (og giver i tilgift læseren stærke glimt af brusende norsk middelalderhistorie). For at kunne se disse norske våbener i deres rette sammenhæng går han derefter over til en undersøgelse af borgvåbener og andre stiliserede borggengivelser i hele den vestlige civilisation, begyndende i Ægypten og Mesopotamien 3000 år f. Kr.

Er det nu nødvendigt at tage så langt bort? vil en og anden læser måske tænke, men Trætteberg kommer ham i forkøbet: »Hvorfor skal vi her i det hele forville oss til den fjerne tid i Ægypt?«. Han svarer selv: »Det er to grunner til det. Ved å føre linjen tilbake til antikken får man se en sammenheng som i realiteten har vært kontinuerlig. Professor Anders Bugge svarte meg på et spørsmål om når middelalderen begynte: »Middelalderen, den begynner aldrig«. Det vil si, antikken går direkte over i den europeiske såkalte »middelalder«. — Og den andre grunnen er den målestokk Egypt og antikken gir«.

Under denne rejse gennem 5000 års nærorientalsk og vesterlandsk emblematiske og heraldik berører vi mange andre emner: religionshistorie, religionspsykologi, kunsthistorie, statskundskab m. m. En komprimeret indholdsfortegnelse vil give et indtryk af værkets vingefang:

Tidlig norsk seglbrug; det stiliserede borgbillede i Norden; Sarpborgs bysegel (fra middelalderen, nu forsvundet; fra 1556; fra 1855; og dets fornyelse 1965).

Begrebet borg; borge i Norden før og under vikingetiden; kongefaner og høvdingemærker i Sarpborg; titlerne »jarl af Sarpborg« og »baron af Tønsberg«; forsøg på rekonstruktion af Alf Erlingssons segl og våben; norske adelsvåbener 1280–99; norsk heraldisk milieu 1280–

1500; samspil mellem bysegel og adelsvåbener.

Norske bysegel med borg: Nidaros, Tønsberg, Bergen, Kongshelle, Sarpborg, Fredrikstad.

Det var Norge. Så følger hvad Trætteberg uden overdrivelse kalder »den vide verden«:

Ægypten og Mesopotamien. Borgbilledet hos ægyptere, sumerere, babylonere og assyrere, i kongetitler, kongesegl og kunst.

Antikkens Rom og andre oldtidsriger: murkroner, herskersegel, fjeldborg, gudefjeld og søjle.

Perspektivproblemer i antik og middelalder: fugleperspektiv, rytterperspektiv, skråperspektiv, forsvindingsperspektiv, blandingsformer og perspektivfri typer.

Borgen i segl for de tyske kejsere o. 800–1493 og for kongerne af Jerusalem o. 1100–1200. Himmelborgen, biskopssegel og domkapitelsegl. Middelaldermønter og brakteater. Bjørn og løve som borgeherrer. Borg i spanske og portugisiske kongesegl og -våben og i europæiske adelsvåbener i øvrigt.

Europæiske stadssegel i 1100- og 1200-tallet: Spanien, Schweiz, Italien og Frankrig. Borg alene, borg kombineret med anden figur, borg kombineret med våben. Byflag og byvåbener. Nederlandene. England, Irland og Skotland, Norge. Borg + skib, skibskasteller.

Stadssegel i Tyskland, Bøhmen og Polen. Borgtyper, kejserørn, byernes og deres overherre, kombination med feudalvåben, løve og ørn; Brandenburg, Pommern, Mecklenburg, Holsten. Svenske bysegel. Danske bysegel.

Konklusion, kaldet »Ideer og nyanser«. Samt tillæg om det våben, med to økser, som Sarpborg førte fra o. 1855 til engang efter 1890.

En liste over kilder og litteratur; denne sidste alene på ca. 500 værker. Samt register over heraldiske figurer (mere end 200), stednavne og personer.

Som man ser: her taler en heraldisk verdensmand, lige så meget hjemme ved Euftrat, Nilen og Tiberen som i sit nor-

ske hjemland (en henvisning på side 197 lyder: »Jfr. Tønsberg og Sidon«).

Et borgbillede i et segl, på en mønt, eller i et våben, kan være at opfatte ganske ligetil som en gengivelse, evt. med naturalistisk lighed, af et bestemt, konkret borg- eller byanlæg. Men lige så ofte — og somme tider utvivlsomt samtidigt — skal borgbilledet opfattes symbolsk: som et billede af borgerne, byens fællesskab og beskyttelse; eller af borgherren og hans magt. Borgens herre kan være en lokal adelsmand, en hertug, bisp eller konge, eller måske kejseren selv. Iblandt er det en helgen. I de gamle civilisationer så man menneskesamfundet og jordelivet som en afspjeling af det himmelske — eller omvendt — og en borg kunne derfor også være himmelborgen, et billede af »Guds stat«, eller måske ligefrem af Gud.

Om alt dette giver Trættesbergs tekst og tegninger uhyre fængslende besked. At følge ham på hans opdagerfærd ind i fjerne tiders og landes billedverden er en stor oplevelse. Hans viden er enorm. Hans opfattelsesevne skarp. Hans åbenhed over for det nye han finder, hans evne til at se, sammenligne og kombinere river læseren med.

Trættesbergs sprog er spændstigt, uden overflødigt fedt. Han skriver i korte sætninger, hvor hvert ord har vægt. Illustrationerne, der udgør omkring halvdelen af bogen, er så godt som alle udført af ham selv, i en let, ubesværet streg, med udeladelse af uvæsentligheder (ved gengivelse af segl f. eks. omskriften).

Til forfatterens egenskaber hører også dristighed, og hvor kan det være velgørende at møde en, som tør mene noget! Måske er han dog af og til for dristig. Et par steder bevæger han sig vist på meget tynd is. Fordi noget kan hænge sådan-og-sådan sammen (og det ville være så tilfredsstillende, hvis det gjorde det!), er det jo på ingen måde sikkert, eller bare sandsynligt, at det gør det. Det véd Trættesberg naturligvis godt, men smukke løsninger tiltaler ham, og han synes ikke om forbehold; ord som »formodentlig«, »vistnok« eller »kanske« forekommer næppe nok i bogen. Hans teorier præsenteres

imidlertid så bestikkende, puslespillet brikker håndteres med en så uimodståelig heraldisk charme, at man overgiver sig. Hvem vil ikke gerne charmeres!

Dog, i helheden er dette småting, og det er uvæsentligt, når bogens facit gøres op. Trættesberg har med dette værk sat sig et monument. Hans publikationer er ikke mange, men der har altid stået respekt om dem. Efter »Borg i segl, mynt og våben« vil denne respekt blive øget til det majestætiske. Bogen er et landnam, der betyder en mægtig udvidelse af hele vor heraldiske horisont, en forøgelse af vor konkrete viden, samt åbning af frydefulde jagtmarker, hvor heraldikeren kan strejfe om i sikker forvisning om, at han vil opleve noget skønt ... Når man er færdig med bogens 254 sider, er man parat til at begynde forfra igen. S. T. A.

Finlandsk adelshistorie

Gentes Finlandiae I, redigeret af Torsten G. Aminoff; 156 sider + 2 portrætplancher; Frenckellska Tryckeri Aktiebolagets Förlag, Helsingfors 1966; pris Fmk. 13.

Bogen er tænkt som indledning til en serie, med en udsendelse ca. hvert tredje år, der skal behandle ætterne på Finlands Riddarhus, deres genealogi, personhistorie, besiddelser, heraldik m. m. Det foreliggende bind indeholder ti artikler (på svensk, delvis med resumé på tysk, engelsk eller finsk) om bl. a. slægterne Tawast, Schaumann, Grotenfels, Schildt og von Knorring. Bindets længste bidrag, af Åke Backström, handler *Om den adelige namnrätten i Finland*; af denne afhandling fremgår bl. a. at man i Sverige-Finland i adskillige tilfælde har fradømt misgerningsmænd af adelig byrd såvel adelskab som adeligt navn, ligesom adelsmænd der har frasagt sig deres adelskab har ændret deres navn.

Næsten alle artiklerne er fængslende, vel skrevne og indeholder detaljer af heraldisk interesse; en enkelt er rent heraldisk (med tre af bindets 12 illustrationer). Den handler om Kenneth Suther-

land, Lord Duffus, som efter det mislykkede Stuart-oprør i 1715 forlod Skotland, blev søofficer i Rusland, og hvis datter blev gift i Finland. Den er skrevet af Torsten Aminoff, der også tegner sig for 3-4 af de øvrige artikler samt to interessante og nyttige oversigter: en kritisk bibliografi over *Hjälpmedel för baltisk genealogi* og et katalog over Riddarhusets samling af ca. 150 sköldebrev; se herom også *Heraldisk Tidsskrift* nr. 7 p. 327, 1963. S. T. A.

Tyskland

Alfred Zappe: *Grundriss der Heraldik*, 118 sider, 121 illustrationer og 18 plancher, hvoraf 10 i farver; C. A. Starke Verlag, 625 Limburg/Lahn, 1968; DM 17.60 indb.

Af de forskellige veje man kan gå frem ad, når man vil fremstille heraldikkens historie og system, er den alfabetiske måske den letteste for forfatteren, men samtidig sikkert den mindst tilfredsstillende for læseren. I stedet for en sammenhængende skildring får han sin oplysning serveret i en ganske tilfældig rækkefølge: *Abzeichen, Adel, Adler, Amtswappen* ... osv.

At en bog som er opbygget på denne måde alligevel kan indeholde god viden er foreliggende lille *Grundriss* et eksempel på. Dens tekst og vel valgte billeder rummer megen realistisk og gennemtænkt oplysning; enkelte af dens artikler er fremragende. Det gælder f. eks. to større afsnit, om *Bürgerliche Wappen* og om *Helm, Helmdecken, Helmszier*. Blandt hjelme skelner Zappe mellem faktisk anvendte hjelme, som også er brugt heraldisk, og hjelme som udelukkende kendes i heraldikken, og om denne sidste gruppe har han interessante ting at sige. Om tyske borgerlige våbener oplyser han bl. a., at et register herover fra 1937, som »dog på ingen måde er komplet«, omfatter 80.000 forskellige.

Andre emner er mindre godt, eller mindre udførligt behandlet, og hist og her er forfatteren lidt vel dogmatisk. F. eks.

gentager han et par gange læresætningen »*Keine Wappen ohne Farben*«, skønt tusinder og atter tusinder af våbener — i sigiller, på bygninger, graveret i metal, osv. — kun kendes uden farver, og for et stort antals vedkommende sikkert aldrig nogen sinde har været anvendt, eller overhovedet tænkt, med farver.

Zappe citerer gang på gang F. Philipp: »*Wappen. Versuch einer gemeinsasslichen Wappenlehre*« — 70 sider + 20 billedbilag; 2. udgave, C. A. Starke Verlag, 625 Limburg/Lahn, 1967; DM 14.50 indb. — skønt denne bog bestemt ikke kan måle sig med hans egen. Philipps bog er et uændret optryk af den oprindelige udgave fra 1922, som er rettet til, og polemiserer imod, en unavngiven herre, om hvem det siges, at han udbreder »*die unglücklichsten Phantastereien über die Wappen*«, men hvis meninger i øvrigt ikke refereres. Det hele tager sig ud som en fægtekamp med usynlig modstander, hvor den enlige optrædende vistnok mener, at han gør en vældig god figur, medens tilskueren finder den hele skygeboksning let komisk. Hertil kommer at forfatteren har meget svært ved at komme i gang — bogens første sætning er på 112 ord — og at billederne er utilfredsstillende; en del er de samme som i Zappes *Grundriss*, resten er pauvre.

Trods alt dette er der gode ting at finde hos Philipp. Der er f. eks. et klart og tiltalende kapitel om *Wappenrecht*. Og som et eksempel på hvorfor og hvorledes et våben kan opstå, har han fundet en morsom udtalelse fra 1500-tallet:

I nogle optegnelser om sit liv skrev en borger i Köln, jurist og vinbjergerjer *Hermann von Weinsberg*, om året 1541: »Min gode forvalter Johan Bruck van Dutz blev valgt til meddomsmand. Da enhver meddomsmand jo må have et pænt våben og segl, og Johan van Dutz ikke engang havde et almindeligt bomærke, gav jeg ham et smukt våben: det bestod af pæle, dels blå foroven og hvide forneden, dels blå forneden og hvide foroven [vandret delt og af modsat farve?], og det våben fører han den dag i dag sammen med sit hjelm-

tegn; det var vel udtænkt og blev rost af alle, og jeg spillede i dette tilfælde rollen som hans kejser, hvorved han sparede sine penge ... » S. T. A.

Fransk våbenbog

Jacques Meurgey de Tupigny: *Armorial de la généralité de Paris* 1—4; i alt 928 sider + 4 plancher, 23 × 29 cm, Macon 1965—67; trykt i 600 eksemplarer; fås hos forfatteren, 113 rue de Courcelles, Paris 17; favørpris for medlemmer af SHS: Ffrcs. 120.

»Våbenbog for Paris' skattedistrikt« er en del af det mægtige »generelle våbenregister«, *Armorial général*, som udarbejdedes i Frankrig i de sidste år af 1600-tallet.

Som tidligere omtalt i Heraldisk Tidskrift (nr. 15 p. 207, 1967) var formålet ikke heraldisk, men finansielt. For at rejse penge besluttede den franske regering i 1696, at alle personer eller institutioner der førte våben, skulle betale en engangsskat. Det hjalp ikke, at man holdt op med at føre sit våben; straffen for fx. at overmale et våbenskjold på sin vogndør, eller slette det på sit sølvvøj, var 15 gange så høj som skatten. Det hjalp ej heller at pege på, at man ikke havde noget våben; i så fald fik man tildelt et, og skatten skulle erlægges ufortøvet. Den laveste afgift, for uspecifiserede medlemmer af tredjestand, var 20 livres, og ingen som kunne udrede denne sum, slap for at få deres våben registreret (samt betale!), hvad enten det så var et gammelt våben eller et nyt, fabrikeret på stedet.

Fra 20 livres for »enhver person« steg taksten gradvis op gennem samfundets klasser til 50 livres for en hertug, og videre for stæder, universiteter, stifter m. m. til 300 livres for en provins' våben. Skatten beregnedes at ville indbringe 7 mill. livres, og inddrivningen overlodes til en skatteforpagter, som forpligtede sig til at betale staten dette beløb i tolv rater over to år, minus en sjettedel, som var hans egen part af transaktionen. Skatteforpagteren handlede hurtigt, og rej-

sende indregistrerings- og opkrævningskommissioner tog fat i løbet af kort tid.

En del personer har utvivlsomt været godt tilfreds med denne mulighed for at få tildelt et officielt, indregistreret våben, selv om det udtrykkeligt fastsloges, at våbenindregistrering ikke medførte adelsskab. Andre var modstandere af våben-skatten; det gjaldt både personer, som i forvejen havde et våben (og måske søgte at dølge det), og folk som hidtil ikke havde haft noget. I provinserne kom det et par steder til væbnet modstand mod registreringskommissionerne, men uden succes.

De indregistrerede våbener, opimod 110.000, falder i tre grupper:

1. Allerede eksisterende våbener; anslået til mellem 30 og 40 % af den samlede mængde.

2. Tvangstildelte nye våbener, til personer som i forvejen havde et andet våben, men søgte at skjule det; disse personer og deres efterkommere fik på denne måde faktisk to forskellige våbener. Denne gruppe er anslået til at omfatte o. 12 % af det samlede tal.

3. Nye våbener, til personer som i forvejen ikke havde våben. De anslås for Paris' vedkommende til o. 48 %, for provinsernes helt op til 60 %, af den samlede mængde.

Hvor stor en del af denne sidste gruppes våbener der var tvangstildelte, er svært at afgøre, men det var i alle fald mange, og flertallet af disse (plus dem for gruppe 2) var produceret på samlebånd, således at snese, eller hundreder, af personer i samme nabolag kunne få tildelt våbener, som næsten ikke var forskellige fra hverandre. Det betød ikke, at de var heraldisk dårlige, og da de tillige var så »officielle« som vel muligt, er det meningsløst at ville hævde — som nogle har gjort — at disse massetildelte våbener ikke er »rigtige« våbener. En stor del af dem er da også siden ført af de pågældendes efterkommere, og føres den dag i dag.

Et håndgribeligt resultat af hele dette tiltag blev 69 folianter — 34 med våben-tegninger, 35 med våbenbeskrivelser —

som opbevares i *Bibliothèque Nationale* i Paris og hører til denne institutions mest benyttede værker. Bindene er opdelt efter provinser eller stæder, og godt en tredjedel af materialet er i tidens løb publiceret, komplet eller i uddrag. Måske den interessanteste del af værket, de 11 manuskriptbind som omfatter Paris og Versailles, er imidlertid hidtil kun blevet udgivet delvis (og også på anden måde utilfredsstillende), og det er dem, der nu foreligger i fire trykbind, redigeret af *Jacques Meurgey de Tupigny*.

Meurgey de Tupigny er overarkivar ved det franske rigsarkiv, *Archives Nationales*, og præsident for det franske heraldiske selskab. Han har skrevet eller stået for en lang række historiske udgivelser, navnlig inden for genealogi og heraldik. Især har Frankrigs gejstlige og kommunale heraldik fængslet ham.

De første tre bind af det foreliggende værk omfatter det egentlige Paris. I det oprindelige register var ordningen vistnok topografisk, f. eks. gade for gade. Meurgey de Tupigny har i stedet delt materialet op i *personer* (i alt ca. 18.000), arrangeret alfabetisk, og *institutioner* (klostre, skoler, fakulteter, lav osv.) for sig til sidst; et supplerende register omfatter indgiftede personer, navnevarianter m. m.

Første bind indledes med en 40 siders redegørelse for selve skatteforordningen af 1696 og dens gennemførelse; for det resulterende register; og for de heraldiske, genealogiske, sociologiske og andre oplysninger dette kan give.

Det fjerde bind indeholder våbener fra Paris' omegn, taget i vid forstand, ordnet by for by, herunder *Versailles*. Denne del af værket er måske særlig interessant, fordi Versailles jo var sæde for hoffet og dermed hjemsted for en stor del af Frankrigs kendteste og mest betydningsfulde personer på den tid: ministre, embedsmænd, kunstnere, kongens familie og nærmeste omgangskreds osv.

Hver person indføres med navn, ofte tillige med sin ægtefælles; sit erhverv og sine eventuelle titler eller besiddelser; og med en beskrivelse af sit våben (men ingen tegning). Et eksempel:

»François Couperin, organist i det kgl. hofkapel; i blåt felt to krydsede sølv treførke mellem, på siderne, to sølv stjerner, foroven en guld sol, og forneden en guld lyre«.

Som tidligere nævnt medtog registreringen alle som på nogen måde kunne betale, og værket omfatter derfor ikke blot de klasser man på forhånd venter at møde i en våbenbog — adel, embedsmænd, officerer, høj gejstlighed, storborgere, rige købmænd, akademikere og lign. — men tillige f. eks. alle slags håndværkere, småhandlende, værtshusholdere, jordbrugere, ja portnere, butikssvende og køkkenpersonale (ganske vist hos kongen). Også selve registreringsorden var så demokratisk, som man kan tænke sig: i det oprindelige manuskript er Frankrigs kronprins, selveste dauphinen, opført mellem en tjenstgørende hofmand, Verneuil, og sin kammertjener, Thomas Joyeuse. Det er mærkeligt at tænke sig, skriver Meurgey de Tupigny, at Paris' befolkning mindre end hundrede år efter denne heraldiske liberalitet og egalitet, under den Franske Revolution var så opfyldt af had til alle former for traditionel heraldik, at f. eks. ethvert hus med et våben på blev konfiskeret af Konventet.

Dog, en af de ting som især interesserer i en sådan våbenbog, er naturligvis hvilke kendte personers eller familiers våben man kan slå op, og det er mange: en så stor del af hvad »der talte« i datidens Frankrig var samlet i Versailles og Paris, at man har en god chance for — inden for epoken — at finde hvad man søger i disse fire bind. Fra ministre: Colbert, Louvois, Fouquet ... og hertuger: Lauzun, Luxembourg, Luynes, Saint-Simon ... gennem administrationens og adelens øvrige klasser til de berømte damer: Madame de Montespan, Ninon de Lenclos ... og berømte mænd: Corneille, Racine, de Fleury, Boileau, Vauban, Bossuet, Rigaud, Fénelon, Lully, Couperin ...

Og hvis berømtheden ikke selv skulle være hjemme, kan man somme tider få besked om hans våben hos en pårørende, f. eks. Molières enke eller Voltaires fader.

S. T. A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.